FUNDAMENTELE GRECO-LATINE ALE TERMINOLOGIEI MEDICALE

Conf. univ. dr. Doina BUTIURCĂ
Universitatea „Petru Maior" , Târgu-Mureş

Abstract

The paper is centred upon the Greek-Latin terms that represent the basis of medical terminology: lexical units, formative elements and we will make the difference between the elements with a notional statute and the dependent formatives (prefixes, suffixes etc.). Diachronically speaking, the observations concern the 'historical' affixes inside the notional elements and their consequences (structural, lexical, semantic and notional) to nowadays neological structures.

Etape. Ştiinţă a remediilor şi anatomiei, medicina este un model gnoseologic, ce a supravieţuit prin tehnici obiective, universale şi eterne de îngrijire a fiinţei umane. Istoria sa este legată de apariţia vechilor civilizaţii (egipteană, chineză, mesopotamiană), de la care ştiinţa modernă a moştenit primele „obiecte de cult" - empirice, din domeniul medical.Cel mai vechi text datează de aproximativ 5000 de ani şi a fost descoperit în Orientul Mijlociu, la Nippur, în Mesopotamia, sub forma unor tablițe de lut cu scriere cuneiformă. Terminologia face referire la cele mai importante remedii utilizate, dar nu menționează bolile. În scrierile egiptene, identitatea medicului se suprapunea sacerdotului, scribului, fapt consemnat în termeni de tipul :„sacerdot-medic",scrib-medic", patronul divin fiind zeul Thot, al cărui epitet era *ph-ar-maki* (în traducere- „cel care confera siguranță"). Epitetul pare a fi supravietuit semantic în gr. v. *pharmakon* (vb. *phero*„ a purta, da duce", subst. *pharma* şi *pharmacon*), rădăcină cvasi-universală, în terminologia actuală. În perioada cuprinsă între anii 1000 î.H. şi 900 d. H., medicina este domminată de personalitatea medicilor greci şi mai apoi romani, care impun o mare parte a limbajului de origine greacă şi latină. Fascinat de principiul *contrariilor*, în terapia medicamentoasă (*contraria contrariis curantur*) şi de cel al efectelor bolii (*similia similibus curantur*) – adică, alopatia şi homeopatia, în ştiinta actuală- Hipocrate a rămas părintele primului corpus coerent de termeni medicali, organizat într-un sistem autentic ştiinţific şi filozofic. Detaşându-se de magie şi de vrajitorie, medicina instituită de greci a realizat trecerea de la practicile empirice la metodele ştiinţifice şi prin sistemul de organizare : gr. *iatros* desemna medicul farmacist a cărui activitate se desfăşura la locuința acestuia, *iatreion* („ oficina medicală"); stocul de medicamente era depozitat într-un spațiu special, numit *apothiki* („cămară, depozit"). Radacina *iatro-* a dezvoltat ideea

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

axiomatică de medic, devenind paradigmă conceptuală pentru numeroşi termeni generali: pediatru, pediatrie, cosmiatrie, iatrochimie etc. După moartea lui Alexandru cel Mare, în 323 ant. Ch., centrul ştiinţelor se va deplasa din Grecia la Alexandria şi apoi la Roma. Viaţa cotidiană a grecilor şi a romanilor din vremea lui Hipocrate şi a lui Celsus a lăsat o puternică amprentă asupra limbajului medical. *Ab initio*, romanii au latinizat unii dintre termenii împrumutaţi, prin modificarea terminaţiei greceşti masculine – *os*, în terminaţia latina – *us*, ca în gr.v. *brankhos* > *branchus*, sau a celei feminine - *e* in *–a,* ca în gr.v. *theke* > lat. *theka.* Numele neutre vor substitui terminaţia grecească – *on* cu lat. *um* : gr. v. *craniom* > lat. *cranium*. Doar neutrele terminate în *–a* se vor menţine neschimbate (gr. *coma* > lat *coma*)

Tipare. 1. Analogia. Statutul translexical al terminologiei medicale nu este creaţia absolută a terminologiei secolului XX. Nenumăraţi termeni (inventariaţi de Valeriu Rusu), mai cu seamă în anatomie, s-au format prin metaforizare - în greacă şi în latina clasică – având ca spaţiu de referinţă realitatea cotidiană: lat. *vestibulum* cu pl. *vestibula* (spaţiul dintre stradă şi uşa casei, intrarea), *atrium* cu pl. *atria* [antecamera cu pereţii, ,,afumaţi" (lat. *ater* - negru) datorită focului care ardea la mijlocul încăperii], *thalamos* (dormitorul, camera din interiorul casei) erau spaţii ale unei case romane. Aici regasim fundamentele lingvistice ale conceptelor medicale : *vestibul bucal*, *vestibul membranos*, *vestibul osos*, *vestibular* (adj.), *atrium cordis.* Pentru a desemna structurile interne ale creierului, Galenus utilizează termenul *thalamos* (dormitorul casei romane). În Grecia antică, peretele despărţitor al camerelor se numea *phragma*, iar la Roma, *septum*. Limbajul medical utilizează termenul *diaphragm*, însă etimonul grecesc a dus – la nivel paradigmatic - la apariţia unei întregi serii sinonimice, în vocabularul comun (dispozitiv de reglare a unui fascicul luminos). Grinzile acoperişului se numeau *trabes* (bârna mare) şi *trabeculum*, iar terminologia medicală desemnează prin derivatele *trabecul*, *trebacular* concepte privind ,, structura anatomică de origine fibroasă sau musculară, avand forma de banda sau fascicul", respectiv,, care este format din trabecule". Locurile de trecere ale casei romane erau denumite *fauces*, o arcadă – *fornix*.

Cu toate că utilizează unităţi lexicale preexistente, termenii medicali dobândesc noi atribute, de natura onomasiologica, actualizând un statut interlingual. Iată, comparativ, o listă de termeni ce actualizează fluxul neîntrerupt dintre terminologia lingvistică si terminologia normativă (în vocabularul panlatin şi englez) cu excepţiile inerente:

lat. *atrium, ii/ n.*(încăpere principală într-o casă romană ; sală, portic) *–atriu* (NA), fr. *oreillette*; med.: *atriu cardiac, atriu auricular, atriu pulmonar*;

lat. *areola, ae* /f. (curte mică) - *areolă* (NA), fr. aréole;

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

lat *auricilla, ae*/f.(diminutiv al lui *auricula* : urechiuşă) – *auricul* (NA) : med.: *auricular* (cf.fr.*auriculaire*), *auriculo-osteodisplazie* (cf.fr. *auriculo-osteodysplasie*; *engl. Beals`syndrome*), *auriculoterapie* (cf. fr. *auriculothérapie*; engl. *auriculotherapy*), *auriculotomie* (cf. fr. *auriculotomie*; engl. *auriculotomy*);

gr. *bronkhos* – *bronhie* (NA) ; med. *bronhie de drenaj* (cf. fr.*bronche de drainage* ; engl. *draining bronchus*), *bronhiolă* (cf. fr.*bronchiole*), *bronhioliză* (cf. fr. *bronchiolyse* ; engl. *bronchiolysis*) etc (creează aproximativ 42 de termeni) ;

lat. *cellula, ae*/ f. (dimin. e la lat. *cella,ae* – cămară mică) – celulă (termen interdisciplinar): creează 111 termeni medicali în vocabularul panlatin şi în limba engleză ;

lat. *decoctum,i*/ n.(decoct; fierbere) – med. *decoct/ decoctum*;

gr.(*dia*) *phragma, atos* (barieră) – *diafragma* (termen interdisciplinar); med.: diaphragm (NA) *diaphragmatic* (cf.fr.*diaphragmatique* ; engl.*diaphragmatic*), *diafragmatocel* (cf. fr. *diaphragmatocèle*; engl. *diaphragmatocele*),*diafragmă*;

lat. *ductus, us* /m. (tragere, ducere ; canal, traseu ; mod de organizare) – *duct* (NA); med.: *ductopenie* (cf. fr. ductopénie; engl. ductopenia), *ductulus, ductus, ductus arteriosus*;

gr. *enkephalos* (gr. *en* (în) + *kephale* -cap) – encefal (NA) ; med. *encefalită* (cf.fr. encéphalite ; engl.encephalitis) etc…(creează aproximativ 20 de termeni) ;

lat. *phalanx, angis* / f.(formațiune de luptă în rânduri strânse la greci, macedoneni, gali si germani ; trupă ; mulțime) – med. *falange*; *falangectomie* (cf. fr. phalangectomie ; engl. phalangectomy) ; *falangetă* (cf. fr. phalangette ; engl. third phalanx) etc ;

lat. *fons, tis*/m– fontanelă(cf. fr. veche *fontanelle*, dimin. de la *fontaine*),NA; med. *fontanelă anterioară* (cf. fr. *fontanelle antérieure* ; engl.*anterior fontanelle*) ; *fontanelă posterioară* (cf. fr. *fontanelle postérieure* ; engl. *posterior fontanelle*); fontanelăposterolaterală (cf. fr.*fontanelle postérolatérale* ; engl. *posterolateral fontanelle*) ;

lat. *glans, ndis*/ f.(ghindă şi orice alt fruct care seamănă cu ghinda: castană,curmală, nucă ; fig. proiectil sferic de pământ ars sau de plumb) - glandă (cf. fr.*glande*) etc (creează aproximativ 35 de termeni specializati, majoritatea NA) etc ;

gr. *pyloros* ; lat. *pylorus* (*portar, paznic*) - pilor (NA); med. *pilorectomie* (cf. fr. pylorectomie; engl. pylorectomy) etc (creeaza aproximativ 10 termeni) ;

gr. *pneuma, atos* (aer, respirație) – *pneumatic* (cf. fr. *pneumatique*; termen interdisciplinar).În cognitivistica medicală fundamentează aproximativ 60 de termeni.

gr. *Thorax, akos / lat.thorax, acis* (platoşa luptătorilor greci) – *torace* (NA) etc ; fundamentează conceptual aproximativ 20 de termeni intradisciplinari.

În procesul de metaforizare, fundamentele greco - latine nu sunt numai o problemă de lingvistică formală, ci şi una de lingvistică cognitivă, o modalitate conceptuală de evaluare a

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

omului raportat la realitate. Medicii greci şi romani gândeau metaforic, reflectând o realitate neobişnuită prin formele de cunoaştere şi în termenii unei experienţe obişnuite. Metaforizarea în limbajul medical este, într-o primă etapă, un proces de selectare a cuvântului din limba comună, în virtutea câtorva criterii translingvistice: 1. contextul empiric/funcţia comună a două obiecte eterogene: rolul lui *pylorus* (la greci, *pyloros*) era acela de a păzi intarea în casa grecească/ romană - în context medical, *pilorul* „păzeşte", controlează intrarea in intestin; 2. identitatea / coreferinţa: *thorax* desemna platoşa luptătorilor greci – med. *torace* defineşte „cavitatea…situată la partea superioară a trunchiului" ;3. trăsături distinctive : de la animata piaţă a grecilor, numită *agora*, s-a format termenul *agora(fob)*. Trasatura distinctiva a pietelor grecesti era aceea de spatiu deschis, public. Este *caracteristica semantică* ce a determinat selectarea cuvântului uzual din limba comună şi conceptualizarea lui. Cu toate ca modelul de cunoaştere a noţiunii rămâne cuvântul uzual, odată cu fixarea unităţii cognitive se produce separarea celor două planuri semantice: termenul dobândeşte o valoare nominativă autonomă – semnificaţia metaforică reflectând, aşa cum a demonstrat J. Serle – altceva decât semnificaţia directă a cuvântului. În context psihiatric, *agora(fob)* şi-a pierdut semnificaţia primară, a devenit un concept şi în consecinţă, revendică o definiţie exactă, nu o explicaţie lexicală („teamă iraţională de spaţiile deschise"). Matricea metaforică a termenilor medicali din domeniul NA – cuprinde câteva tipare de cultură şi civilizaţie greco-latină. Casa şi împrejurimile este primul tipar, după criteriul frecvenţei. Urmează apoi uneltele agricole, formaţiunile de luptă, podoabele, instrumentele muzicale etc. Sunt elemente ce reprezentau microuniversul stabil, labirintic, profund accesibil cunoaşterii individuale şi în consecinţă, propice analogiilor, în reflectarea fiinţei.

2. Perifrazarea cu aglutinare (în lingvistica tradiţională, compunerea savantă/ compunerea tematică). Diacronic şi structural, formarea terminologiei medicale şi farmaceutice panlatine, din secolele al XIX-lea şi al XX-lea utilizează aproximativ, aceleaşi tipare lingvistice.

Excerptând datele oferite de sursele lexicografice (în limbile româna, franceză, italiană şi spaniolă) observăm că sferele lexico - semantice sunt (cu excepţiile cuvenite) o reflectare a cvasiuniversalităţii terminologiei europene de sursă francofonă. La baza piramidei există un ansamblu de rădăcini şi de morfeme canonice (prefixe, sufixe, prefixoide şi sufixoide) latine şi greceşti, de procedee (derivarea, perifrazare cu aglutinarea cuvintelor din structura/ perifrazarea neaglutinată/ calcul lingvistic) precis delimitate şi cu utilizare internaţională. Perifrazarea cu aglutinarea cuvintelor din structură ocupă un loc privilegiat. Din perspectiva unei abordări funcţionale a terminologiei lexicale, Maria T. Cabré avansa ipoteza că afixoidele sunt tridimensionale: sunt unităţi cognitive, lingvistice (aparţin limbilor naturale, au

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

conținut lingvistic) şi comunicative, utilizate în ultimii 200 de ani, în calitatea de creații conştiente ale savanților. Judecate după criteriul lingvistico- semasiologic rădăcinile, afixele şi afixoidele pot fi organizate în clase semantice, pe baza semelor comune.

Afixoidele cunosc două metamorfoze: statutul primar (etimologic), de temă, caracterizat printr-un înalt grad de lexicalizare – şi statutul secundar, derivat, în sincronie. Nucleul acestora concentra semnificația cuvântului, în limbile latină şi greacă. În formele sincronic diversificate, perifrazele cu aglutinare au două tipuri de componente semantice: una de ordin nominativ (afixoidul) şi alta de ordin lingvistic (rădăcina). Din punct de vedere semantico-noțional, afixoidul denumeste substanta, concentrează semnificația termenului, clasifica ; radicalul nominalizează referentul (realitatea extralingvistică). Iata o listă de prefixoide unipozitionale, de sub A, având valențe onomasiologice variabile, în functie de domeniu: intradisciplinar (in medicină): *abdomino-* (cf. lat. abdomen), *abero-* (cf. lat. aberrare,, aberatie »), *acefal(o)-* (cf. gr. akephalos ,,absența capului »), *acrom-* (cf. gr. acrom,, lipsit de culoare »), adip (o)- (cf. lat. adipis,, grăsime »), *alaso-* (cf. gr. allasein,, schimbare »), *albumino-* (cf. lat. albumen,,albus de ou »), *alvelo* - /alvel(o) - (lat. alveolus ,,alveole »), *anatomo* – (cf.gr. ana-tome,, disecție, anatomie »), *anchilo-* (cf. gr. ankylos,, întepenire »), *angi(o)* - (cf. gr. angeon,, vas anatomic »), *anhidro-* (cf. gr. angydros,, lipsa apei »), *anozo-* (cf. gr. anosos,, nerecunoaştere a bolii »), *antro-* (cf. gr. antron,,cavitate »), *aorto-* (cf. gr. aorte,,aorta »), *apic(o)-* (cf. gr. apex, apicis,,extremitate »), *arteri(o)-* (cf. gr. arteria,,artera »), *atax(o)-* (cf. gr. ataxia,, dezordine »), *atelo-* (cf. gr. ateles ,,ruine, daramaturi »), *atret(o)* –(cf. gr. artretos,, neperformant »), *atrio-* (lat. atrium), *auricul-* (cf. lat. auriculo,,ureche »), *axo-* (cf. gr. axon,, tulpina »), *axono-* (cf. gr. axon,, axa »). Termeni interdisciplinari : *acanto-* (gr. akathna ,, spin ») – în medicină, botanică, domeniul militar; *acari- / acaro-* (cf. gr. akari,, căpuşă") – biologie/medicină ; *aceti-/acet(o)-(*cf. lat. acetum) - în industria alimentară/ farmacie ; *acetona-* (cf. lat. acetum,, oțet ») ; *achiro-* (cf. gr. akhyron ,,pleava ») – în botanică/ medicină ; *acidi-/acid(o)* – (cf. lat. acidus,, acru ») – în medicina/ farmacie » biochimie ; *acrid (o)-* (cf. gr. akris/idos ,,lacusta ») – biologie/ medicină ; *acro-* (cf. gr. akros,, ascutit ») - în istorie/ botanică/ sculptură/ psihologie/ medicină ; *actin(o)-* (cf. gr. aktin,, raza ») - în medicină/ botanică/ zoologie ; *aculei-* (cf. lat. aculei,, spin »)- în medicină/ botanică ; *acva-/acvi-* (cf. lat. aqua ,, apa ») – în artele vizuale/ medicină/ industrie ; *aeri-/ aero-* (cf. gr. aer, aeros,, aer liber ») – medicină/ biologie/ biofizică/ geografie etc ; *agrio* – (cf. gr. agrios ,, sălbatic ») – în medicină/ agricultură / turism ; *agrosto-* (cf. gr. agrostes,,iarba ») - botanică/ medicină ; *alelo-* (cf. gr. alelon ,, alternativa ») – botanică/ biologie/ medicină ; *alo-* (cf. gr. allos,, altul ») – biogenetică/ botanică/ medicină ; *alotrio-* (cf. gr. allotrio,, divers »)- stomatologie/ geologie/ medicină ; *amato-* (cf. gr. amathos ,, nisip ») – în botanică/ medicină/

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

psihologie ; *amaxo-* (cf. gr. amaxa,, car ») – în psihomedicină ; *ambli(o)* - (cf. gr. amblyos ,, slab ») – în psihomedicină / biomedicină ; *amnio-* (cf. gr. amnion)- biomedicină ; *ampelo-* (cf. gr. ampellos ,, vița- de – vie ») – medicină/ viticultură ; *anemo* – (cf. gr. anemos,, vânt ») – geografie/ medicină/ botanică ; *aniz(o)-* (cf. gr. anisos,, inegal ») –medicină/ biologie/ mecanică/ anatomie ; *anom(o)-* (cf. gr. ananos ,,anormal ») – medicină / botanică ; *antrac(o)-* (cf. gr. antferax,, cărbune ») – medicină/ chimie/ botanică; *anul(o)-* (cf. anulus ,, inel »)- medicină/ anatomie/ biomedicină ; *api-* (cf. lat. apis ,, albina ») – biomedicina ; *arahn(o)* –(cf. gr. arakhne ,, paianjen ») – biomedicină ; *are(o)* - (cf. lat. area ,,loc neted ») – medicină/ lingvistică/ arhitectură, geografie; *arist(o)-* (cf. gr. aristos ,, nobil »)- istorie/ medicină/ botanică ; *artr(o)* – (cf. gr. arthron ,,articulație ») – chirurgie/ biologie *; asco-* (cf. gr. askos ,, burduf ») –biomedicină/ botanică/ medicină ; *aster(o)-* (cf. gr. asteron ,,astru »)- biomedină/ cosmologie/ medicină / astrologie; *atax (o)-* (cf. gr. ataxia,, dezordine »)- medicină / psihologie ; *altero-* (cf. gr. athere ,,terci de faina »)- biomedicină ; *audio-* (cf. lat. audio ,, auz/ a auzi)- medicină/ fizică/ industrie ; *aulo-* (cf. gr. aulos ,,tub, cavitate »)- medicină/ botanică; *auro-/ auri-* (cf. lat. aurum,, aur ») - geologie/ arhitectură/ medicină/ industrie/ psihologie/ cosmologie; *auto-* (cf. gr. autos,, prin sine însuşi, pe cont propriu »)- politologie/ medicină/ industrie/ chimie/ geografie/ informatică etc ; *auxa-/ auxo-* (cf. gr. auxanien, auxein ,, crestere, dezvoltare »)- medicină/ geografie; *axo-* (cf. gr. axon,, tulpină ») – botanică/ medicină/ biologie/ geometrie ; *axono-* (cf. gr. axon ,, axa »)- medicină/ geometrie; *azigo-* (cf. gr. zygos ,, impar ») – medicină/ biologie.

Termenii formați cu afixoide sunt structuri aglutinate cu o foarte mare frecvență în limbajul medical. Sunt omniprezenți în cele mai variate ramuri ale ştiinței. Predilecția pentru prefixoidele care indică poziția sau direcția demonstrează utilizarea acestora în combinații diferite şi cu valori semantice şi noționale diferite : *a-/ ab-/ abs-* (cf. lat.ab, abs, prepoz.,,departe de, în afara de"): abducție; *ad-* (cf. lat. ad ,,lângă, la, către, spre, până la, pentru", prepoz.): adrenalina; *anis(o)-/aniz(o)-* (cf.gr. anisos ,,inegal"): anizocorie; *cis-* (cf. lat.cis ,,dincoace", prepoz.): poziția cis; *circum-* (cf. lat. circum ,,în jurul, împrejurul"): circumvoluțiune; *dextro-/ dextru-* (cf. lat. dextro -, dexter, -tra, -trum ,,drept, care e la dreapta"): *dextroză; dia-* (cf. gr. dia-,/ dia,, peste, prin, de-a lungul, separare, poziție de mijloc"- prepoz.): dializă; *ek-* (cf. gr.ek-, ek ,,afară/ în afară"- adv./ prep.); *ex-/e-* (cf. lat. ex,, din, de pe, de la; din, dintre"): exoterm, extruzie; *ecto-* (cf. gr. Ektos ,,afară/ în afară"- prepoz.): ectoparaziți; *ex* (o)-(cf. gr. ex-, exo ,,în afară, exterior, spre"- adv./ prepoz.); *extra- / extro-* (cf. lat. extra ,,în afară/ afară de, fără de"- adv./ prepoz.): extrasistolă; *en-/em-* (cf. gr. en,,în interior/în, de, de la, între"- adv./prepoz.); *end(o)-/ent(o)-* (cf. gr. endon,,înăuntru, în interior"- adv.): endocardită; *intra- /intro-* (cf. lat. inter ,,în mijlocul, între"-prepoz.):

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

intravenos; *epi-(*cf. gr. Epi „pe, deasupra, lângă"- prepoz.): epiglota; *infra-* („sub,dincolo de"- prepoz. prepoz.): infraliminal; *inter-* (cf.lat. inter„între, printre"- prepoz.): intervertebral; *izo-/iso-* (cf.gr. iso-,isos„egal"-adv.): izocrom; *levo-*(cf. lat. laevus,-a,-um „stânga"- adj.): levocardie; *mez(o)-,mezo-* (cf. gr. meso-,mesos„de mijloc, mijlociu"-adj.): mezomorf, mezencefal; *meta-* (cf. gr. Meta „în mijloc, împreună/ în mijlocul, cu"- adv./ prepoz.): metamer; *orto-* (cf. gr. ortho-, orthos „drept/ solid, prosper"- adj.): ortogenie; *para-* (cf. gr. para-„aproape/ lângă, legat de, de-a lungul, de partea"- adv./prepoz.): paraclinic; *retro-* (cf. lat. retro „în urma, înapoi"): retrohipofiză; *trans-/ tranz-* (cf. lat. trans„dincolo, peste"- prepoz.): transdermic.

La nivel discursiv, se manifesta o tot mai pronunțată tendință de terminologizare a prefixoidelor: *Poli II*, *Dermato* etc. Prin contiguitatea elementelor se realizează un transfer semantic, rădăcina dispare, iar prefixoidul concentrează sensul onomasiologic, fiind purtătorul integral al informației conceptuale. Afixoidele din compusele trunchiate de acest tip preiau semnificația rădăcinii etimologice (Poli- clinică; Dermato- logie) din structura compusă, comportându-se funcțional – în sincronie - asemenea unui substantiv simplu, cu accepțiunea de„instituție medicală de consultații şi de tratament ambulatoriu" vs „ştiință a bolilor pielii/ studiu al pielii". Spre deosebire de lexicul comun, unde unitățile lexicale actualizează valori diferite - în functie de contextul lingvistic - bucurându-se de disponibilități semantice variate, afixoidul terminologizat nu depaşeste caracterul monoreferențial impus conceptual - în denumirile generice. Avantajul prefixoidelor de a exprima concis conceptul nu ramâne fără implicații asupra analizei terminologice lexicale: dăunează în primul rând, nivelului de ştiințificitate, ducând la adâncirea fenomenului de stratificare calitativă a limbajului, la vulgarizarea acestuia, în titluri de reviste/ articole de cercetare (revista *Dermato*), în discursul publicitar. În structuri de acest tip se produce decontextualizarea termenului medical, prin utilizarea lui în contexte particularizate. De exemplu, unitatea „*dermato-venerice*"utilizată într-un curs de medicină este indiscutabil, un termen medical, având definiția cunoscută şi general acceptată. Dacă „*Dermato*" apare în structura *S.C. Dermato S.R.L.*nivelul de ştiințificitate este anulat, iar posibilitatea de a fi termen medical este minimă.Utilizarea interdisciplinară a termenilor medicali are, în al doilea rând, consecinte morfo-semantice. Prefixoidele interdisciplinare pot ilustra un concept prin fixare în sintagmatic: *clinica dermato/ cabinet dermato/ dermato blog/ dermato-estetic/ crema dermato-reparatorie* etc - libertatea contextuală fiind creatoare de noi sensuri şi paradigme. Permanenta concurență între construcțiile echivalente, în care prefixoidul funcționează ca adjectiv invariabil este o dovadă a productivității lui interdisciplinare.

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

Judecând statutul prefixoidelor după criteriul structural, în asociere cu mărcile formale, există în limbajul medical cinci paradigme, conservate ireversibil, în funcţie de statutul interfixului şi de alternanţa prefix/ prefixoid :

(1)Termeni panlatini formaţi din prefixoid + interfix i + termen- bază : calci-calciu, calcar (<fr. calci-, cf. lat. calx, calcis): rom. calcibindină (<fr. calcibindine; engl. calbindin), calcipexie (<fr. calcipexie; engl. calcipexy, cf. lat. calx, calcis; gr. pexis "fixare"); rom. tahicardie (<fr. tachycardie; engl. tachycardia, cf. gr. ταχν-, ταχύς- „rapid"; καρδι- ; καρδια „inimă"). Regula era generală în limba latină: dacă termenul al doilea începea cu o consoană, temele în –a şi cele în –o aveau vocala finală închisă la i, iar temele în –u, prin analogie, schimbau pe –u în –i (stillicidium). Ca vocală de legătură unică, specifică compunerii, -i era folosit analogic, chiar şi înainte de vocală (lat.funiambulus).

(2)Termeni panlatini formaţi din prefixoid + interfix o + termen-bază : rom. enter(o)virus(<fr. entérovirus; engl. enterovirus, sp. enterovirus, it. enterovirus, germ. Enterovirus: cf. gr. έυτερο-, έυτερον- "intestin"); rom. sacrolombar (<fr. sacro-lombaire: cf. lat. sacrum- osul sacru; lumbus „şale"); saprofit (<fr. saprophyte: cf. gr. σαπρο-, σαπρός- „putred"). Vocala tematică–o, în compuse era atribuită influenţei greceşti (sacrosanctus, mulomedicus). Acest interfix a supravieţuit în terminologia panlatină, în formaţiunile care conţin elemente de origine greacă: rinofima (<fr. rhinophyma, engl. rhinophyma: cf. gr. ρινο, ρις „nas"); eo-de început, primitiv, preistoric (<fr.éo-: cf. gr ήώς -, aurora, zori).

(3)Termeni panlatini formaţi din prefixoid şi conjugarea interfixelor greceşti şi latineşti + termenul-bază: rom. card(io)megalie (<fr. cardiomégalie; engl. cardiomegaly: cf. lat. cardiomegalia, gr. καρδι- ; καρδία „inimă"+ μεγα-, μεγαλσ-, μέγας „mare"). Fenomenul este explicabil prin latinizarea prefixoidelor greceşti, care în structurile complexe revendică juxtapunerea interfixului latin-i-şi a vocalei greceşti -o.

(4)Termeni panromanici bi-(triconceptuali), formaţi din două/ trei afixoide + termenul-bază: rom. cardioesofagial (< fr. cardioesophage; engl. cardioesophageal); rom. histerosalpingografie (< fr. hystérosalpingographie; engl. histerosalpingography: cf. gr. hystera-„uter", lat. solpinx,- ingis, gr.salpinx, -ingos-trompă, gr. graphein- a scrie).

(5)Unităţi neologice panromanice, alcătuite din afixoide precedate de prefix + termenul-bază (de tipul compuselor însoţite de prefixele greceşti: a(an)-"fără", hiper- "mai mult", hipo- "sub", *para*- "dincolo de, înafară de", *peri*-"în jurul"): afibrinogenemie(< fr. afibrinogénémie; engl. afibrinogenemia), hiperbilirubinemie (<fr. hyperbilirubinémie; engl. hyperbili) hiposteatoliză (<fr. hypostéatolyse; engl. hyposteatolysis) paraosteoartropatie (<fr. paraóstéo-arthropathie; engl. paraosteoarthropathy), pericardiocenteză (<fr. péricardiocenthèse; engl. pericardiocentesis).

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

Din punct de vedere diacronic, până în secolul al XX-lea, afixoidele apăreau în structuri bimembre. Cu cât ne apropiem de sistemul medical actual, afixoidele apar în structurile polimembre, amalgamate ale ultimelor două paradigme pe care le-am luat în considerare. Observăm că elaborarea sistemului terminologic medical este un proces diacronic progresiv. Modificările s-au produs sub formă de sistem. Terminologia nu apare în ipostaza unui obiect imuabil, ca sumă de forme fără trecut, de nomenclaturi cu reguli stricte. Fiecare paradigmă se află într-o evoluție coerentă, liniară asigurată de caracterul mobil, variabil şi universal al sistemului afixelor şi afixoidelor: unii termeni sunt resemantizați, alții dezvoltă noi unități conceptuale, perfect adaptate sferei referențiale. Aceste mecanisme sinergetice de organizare a structurilor funcționează atâta timp cât urmează direcția firească de evoluție, în "dreapta potrivire a numelor" (Platon) cu matricea originară greco-latină. „Diacronia sistemică" propusă de Martinet transgresează filozofia structuralistă de tip saussurean, modificând relația binară diacronie - sincronie în „triadă dinamică": corpusul de compuse savante este o structură sistemică a terminologiei medicale, atât în sincronie cât şi în diacronie, iar analiza sistemului diacronic al rădăcinilor actualizează corelațiile dintre structurile consecutive, în toate etapele dezvoltării limbajului.

Analizate dupa criteriul frecvenței, sufixoidele nu sunt atât de puternic marcate de diversitate. Formanți ca: - *dinie* (durere), -*id* (asemănare), - *ree*(curgere), -*ragie* (a se desprinde brusc, a izbucni), - *rafie* (sutura) sunt purtători de seme aparținând ramurei diagnosticului, semiologiei medicale sau chirurgiei. Sunt considerate reprezentante-tip ale simtomatologiei sufixoidele (al căror statut este, în unele situatii, bipozitional): - *algie* (cf. gr. algos „durere"- bipozițional): mialgie; - *dinie* (cf. gr.odyne„ durere"): mastodinie; - *geneza* (‚cf. gr. genesis „nastere"): glucogeneza; - *id* (cf. gr. eidos„dispozitie, asemanare"): pelagroid, steroid; -*megalie* (cf. gr. megalo- „marire exagerata"- bipozitional): acromegalie; - *penie* (cf. gr. penia „deficitar, sărac"): leucopenie; - *ree* (cf. gr. reein„eliminare, curgere"): logoree, steatoree; - *spasm* (cf. gr. spasmos„ contractie involuntara, spasm", bipozitional): cardiospasm. Există apoi, sufixoide reprezentante – tip pentru definirea unor diagnostice: - *ază* (cf. gr. iasis„stare , situație, condiție"): helmintiaza, streptochinaza; - *cel* (cf. gr.chele „gheara, tumoare, strangere"): hematocel, cefalhidrocel; - *ectazie* (cf. gr. ektasso „dilatatie, extensie"): bronsiectazie; - *emie* (cf. gr. hemo „sange/ in sange"): hiperlipidemie; - *fil, /- filie* (cf. gr. philo-/ philein „atracție pentru/ a iubi"- bipozițional): hidrofil; - *ita* (cf. gr. (i)tis, - sufix nominal „inflamatie"): heliodermita;

-*malacie* (cf. gr. malako-, malakos„moale, dulce, suav, blând"): osteomalacie; -*ză* (cf. gr. ozo -„miros, cu inteles patologic"): acantoză, fibroza; - *ptoza* (cf. gr. ptosis„cădere, dizgrație,

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

deviere"): gastroptoză; - *ragie* (cf. gr. rage,,fisură, curgere, a se desprinde brusc"): hemoragie; -*urie* (cf. gr. ouron,,acid uric, urină"): hematurie.

Perifrazele neaglutinate. Mult mai numeroase în limbajul farmaceutic şi medical sunt perifrazele realizate prin alăturarea unităţilor terminologice în structuri neaglutinate. Se apreciază ca procentul unităţilor perifrastice de acest tip ar fi de 70% din numarul total al denumirilor folosite în diverse ramuri ale ştiintei. În limbajul medical şi farmaceutic, ponderea unităţilor perifrastice este considerabilă şi se află în tradiţia terminologiei latine: 1. la nivelul sferei NA: *ansa cervicalis*, *auricularis superior*, *axis sagitalis*, *membrum inferius*, *membrum superius*, *saccus lacrimalis* (sac lacrimal) etc; 2 în denumirile utilizate în limbajul farmaceutic şi în botanică: *papaver somniferum* (mac), *asparagus officinalis* (sparanghel), *lilium candidum* (crin alb), *natrium sulfuricum* (sulfat de natriu). Nomenclaturile anatomice utilizează limba latină drept bază. Prima recunoaştere oficială a nomenclaturii anatomice latine s-a produs graţie anatomiştilor germani la Congresul Uniunii Anatomiştilor, Basle, 1895- prima standardizare *Basiliensia Nomina Anatonica*.Sistemul terminologic s-a dovedit însă a fi incomplet, faptul determinând o a doua standardizare, în 1935, la Jena, *Jenainsia Nomina Anatomica*.Comitetul Internaţional de Nomenclatură Anatomică realizează cea de-a treia standardizare, în 1950, cunoscută sub denumirea *Parisiensis Nomina Anatomica*.

Dintre subdomeniile cognitive ale medicinii actuale, au un numar restrâns de perifraze sintagmatice cu element predominant greco-latin, semnele şi sindroamele – a căror sursă se află în patronime (de origine romanică, anglo-americană sau arabă).

Fundamentele greco-latine ale limbajului medical şi farmaceutic actual au cel puţin două valenţe universale: pe de o parte, continuitatea terminologică, din punct de vedere al spaţiului (este o terminologie universală, nelimitată de bariere naţionale), pe de altă parte, din punct de vedere istoric, termenii au fost utilizaţi într-o formă constantă de 2000 de ani, fapt ce le conferă capacitatea de a putea fi traduse cu exactitate.

Surse:

Bailly = Anatole Bailly, Dictionnaire grec- français, rédigé avec le concours de M. E. Egger, onziéme édition, Paris, Libraire Hachette 79, Boulevard Saint- Germain, Paris.

Rusu 2000 = Valeriu Rusu, Dicţionar medical, ediţia a III-a, Bucuresti, Editura Medicală.

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)

Bibliografia

Bidu-Vrânceanu, Forăscu 2005 = Angela Bidu- Vrânceanu; Narcisa Forăscu, Limba română contemporană, Lexicul, Bucureşti, Humanitas.

Cabré 2000 = M. T. Cabré, Terminologies et linguistique: la théorie des portes, Terminologie nouvelle – June.

Ciobanu, Hasan 1970 = Fulvia Ciobanu; Finuța Hasan, Formarea cuvintelor în limba română, Bucureşti, Editura Academiei.

Coşeriu 1996 = E. Coşeriu, Lingvistica integrală, interviu realizat de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române.

Gioroceanu 2008 = Alina Gioroceanu, Terminologia greco-latina in romana actuala, Craiova, Aius Print

Oprea 1992 = I. Oprea, *Lingvistica şi filozofie*, Editura Institutului European, Iaşi

Popovici et al. 2007 = Iuliana Popovici, Lăcrimioara Ochiuz, Dumitru Lupuleasa, Terminologie medicalăşi farmaceutică, Iaşi, Polirom.

Rey A. 1979 = Rey A., La terminologie: noms et notions, Paris: Le Robert

Saussure 1998 = Ferdinand de Saussure, Curs de lingvistică generală, Iaşi, Polirom.

BDD-A23614 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:46 UTC)